

Για την αντιμετώπιση των Πολλαπλών Κρίσεων στην Ευρώπη: Μια Ατζέντα για τον οικονομικό μετασχηματισμό, την αλληλεγγύη και τη δημοκρατία

– Υπόμνημα των Ευρωπαίων Οικονομολόγων 2016 –

Περίληψη

1. Πρόσφατες μακροοικονομικές εξελίξεις, μέτρα πολιτικής και εναλλακτικές προτάσεις για την οικονομική ανάπτυξη και την απασχόληση

Στην Ευρώπη η οικονομική ανάπτυξη εξακολουθεί να είναι αδύναμη και εύθραυστη και η Ευρώπη συνεχίζει να βρίσκεται αντιμέτωπη με την προοπτική της παρατεταμένης βραδείας ανάπτυξης και της υψηλής ανεργίας. Παρ' όλο που στις περισσότερες χώρες η παραγωγή αρχίζει πάλι να αυξάνεται, στα κράτη-μέλη της νότιας Ευρώπης και σε πολλά κράτη-μέλη της ανατολικής Ευρώπης παραμένει αρκετά πολύ κάτω από το επίπεδο του 2007. Αυτό που χρειάζεται είναι ισχυρά μακροοικονομικά μέτρα τόνωσης, τα οποία ενισχύουν την ανάπτυξη και την απασχόληση. Η νομισματική πολιτική έχει εντείνει τις προσπάθειές της διευρύνοντας τα όρια της ποσοτικής χαλάρωσης. Ωστόσο, στο τρέχον μακροοικονομικό περιβάλλον των χαμηλών προσδοκιών και της ασθενούς ζήτησης αυτό δεν θα πυροδοτήσει την ανάκαμψη. Για τους ίδιους λόγους, το λεγόμενο «Σχέδιο Γιούνκερ» δεν προσφέρει τα απαιτούμενα κίνητρα και, ενώ η αποσαφήνιση της εφαρμογής του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης συνιστά μια κάποια πρόοδο, θα αμβλύνει μόνο τη δημοσιονομική πίεση στις χώρες που μαστίζονται από την κρίση αντί να παρέχει μια ουσιαστική δημοσιονομική ώθηση.

Αυτό που απαιτείται είναι μια συντονισμένη δημοσιονομική επέκταση που θα πρέπει να επικεντρωθεί στην τόνωση της απασχόλησης μέσα από την προώθηση περιβαλλοντικά επιθυμητών επενδύσεων και επενδύσεων που λαμβάνουν υπόψη τη διάσταση του φύλου, ενώ θα πρέπει να τερματιστεί η επίθεση κατά των κοινωνικών δαπανών. Το ενιαίο νόμισμα θα πρέπει να συνοδεύεται από μια αποτελεσματική δημοσιονομική πολιτική σε ομοσπονδιακό επίπεδο που θα είναι σε θέση να αμβλύνει την ύφεση σε ομοσπονδιακό, εθνικό και περιφερειακό επίπεδο και να προβλέπει την αποτελεσματική μεταφορά πόρων από τις πλουσιότερες προς τις φτωχότερες περιφέρειες. Αυτή η δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει να βασίζεται σε ένα έντονα προοδευτικό φορολογικό σύστημα και να συμπληρώνεται από την ανάπτυξη ενός πανευρωπαϊκού συστήματος ασφάλισης της ανεργίας το οποίο θα αποτελέσει έναν σημαντικό αυτόματο σταθεροποιητή των οικονομικών διακυμάνσεων. Οι περιφερειακές και οι διαθρωτικές πολιτικές της ΕΕ θα πρέπει να ενισχυθούν και να επεκταθούν, ιδίως μέσω ενός μεγάλου προγράμματος δημόσιων και ιδιωτικών επενδύσεων, χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων με έμφαση κυρίως στις χώρες με ελλείμματα και, γενικότερα, στα κράτη χαμηλότερου εισοδήματος.

2. Η δημοκρατική πρόκληση

Το Ιανουάριο του 2015, μετά από συνεχή προγράμματα λιτότητας με καταστροφικές επιπτώσεις για την παραγωγή και την απασχόληση, οι έλληνες ψηφοφόροι εξέλεξαν μια νέα κυβέρνηση με επικεφαλής τον ΣΥΡΙΖΑ. Η κυβέρνηση επιδίωξε να επιτύχει έναν «έντιμο συμβιβασμό» με τα

ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, αλλά, καθώς προχωρούσαν οι συνομιλίες, η επίσημη ευρωπαϊκή θέση σκλήρυνε γύρω από εξαιρετικά περιοριστικούς όρους που ήδη προβλέπονταν στο προηγούμενο λεγόμενο Μνημόνιο. Τον Ιούλιο, ο Έλληνας πρωθυπουργός, Αλ. Τσίπρας αναγκάστηκε να συμφωνήσει σε ένα νέο δάνειο με υπερβολικά αυστηρούς όρους και, παρά το γεγονός ότι πολλοί βουλευτές του ΣΥΡΙΖΑ αντιτάχθηκαν στη συμφωνία, το κόμμα διατήρησε την πλειοψηφία των εδρών του στις πρόωρες εκλογές του Σεπτεμβρίου. Οι σκληροί όροι του Μνημονίου, που είναι δύσκολο να επιτευχθούν, προειδοποιούν άλλες χώρες σε αντίστοιχη θέση για τις συνέπειες της αμφισβήτησης της νεοφιλελεύθερης τάξης πραγμάτων.

Οι εξελίξεις στην Ελλάδα αναδεικνύουν τη διεύρυνση του δημοκρατικού ελλείμματος στην ΕΕ και τον τρόπο με τον οποίο η οικονομική πολιτική υπόκειται σε συνταγματικούς κανόνες που την απομακρύνουν από τη σφαίρα της δημοκρατικής διαβούλευσης και της κοινωνικής επιλογής. Το αφήγημα μιας «κατάστασης εκτάκτου ανάγκης» έχει χρησιμοποιηθεί για την προώθηση νομοθετικών πράξεων που παραβιάζουν τη συνταγματική τάξη των κρατών της περιφέρειας της ευρωζώνης και ενδυναμώνει λιγότερο αντιπροσωπευτικά ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα, όπως την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και το δίδυμο των συμβουλίων, της Συνόδου Κορυφής για το ευρώ και του Γιούρογκρουπ, τα οποία λειτουργούν στη βάση άγραφων κανόνων. Οι προτάσεις που περιλαμβάνονται στην Έκθεση των Πέντε Προέδρων θα αξιοποιηθούν για την ενίσχυση του τεχνοκρατικού χαρακτήρα της διακυβέρνησης της ΕΕ και όχι για την προώθηση μεγαλύτερης ευημερίας και αλληλεγγύης στην Ευρώπη, σύμφωνα με τον ισχυρισμό της Ε.Ε.

Η προσπάθεια συνταγματοποίησης της οικονομικής πολιτικής αποτελεί μαρτυρία του μεγάλου φόβου των κυρίαρχων ελίτ της ΕΕ έναντι της δημοκρατίας. Για τη συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών, η δημοκρατία δεν είναι μόνο μια πολιτική αξία, αλλά και μια θετική οικονομική δύναμη. Μια ισχυρή δημοκρατική συναίνεση αποτελεί δυναμικό στοιχείο για τη μείωση της οικονομικής αβεβαιότητας. Οι δημόσιες επενδύσεις είναι αναγκαίες για να αποδεικνύουν την πολιτική δέσμευση στη βάση της προώθησης δημοκρατικά συμφωνημένων προτεραιοτήτων και για να διαμορφώνουν τις προσδοκίες του ιδιωτικού τομέα. Σήμερα, δυο παραδείγματα δημοκρατικών προτεραιοτήτων θα μπορούσαν να είναι η μετάβαση σε μια οικονομία χαμηλών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και η οικονομική σύγκλιση των κρατών – μελών χαμηλού εισοδήματος με τα ισχύοντα, καλύτερα πρότυπα της ΕΕ.

3. Μετανάστευση, αγορά εργασίας και δημογραφική μεταβολή στην ΕΕ

Οι δραματικές εικόνες χιλιάδων μεταναστών που προσπαθούν να εισέλθουν στην ΕΕ έχουν συγκλονίσει τους ευρωπαίους πολίτες και διαίρεσαν τις χώρες της ΕΕ αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης της κατάστασης. Για άλλη μια φορά, οι τρέχουσες μεταναστευτικές ροές έχουν εγείρει ερωτήματα σχετικά με το αν χρειάζονται οικονομικά οι μετανάστες. Τα στοιχεία αναφορικά με την επίδραση των μεταναστών στην οικονομία υποδοχής υποδηλώνουν σαφώς ένα θετικό αντίκτυπο με την πάροδο του χρόνου, πέρα από το γεγονός ότι επωφελούνται και οι ίδιοι οι μετανάστες.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η μεταναστευτική πολιτική διέπεται κυρίως από τα ζητήματα της αγοράς εργασίας ως μέρος του προγράμματος της Ενιαίας Αγοράς. Η αρχή της «ελεύθερης κυκλοφορίας» στη Συνθήκη του Μάαστριχτ και αργότερα στη Συνθήκη Σένγκεν έγινε από τα βασικά εργαλεία πολιτικής για τον έλεγχο και τη διαχείριση της μετανάστευσης και της μετακίνησης για ταξιδιωτικούς λόγους των ευρωπαίων υπηκόων, καθώς και εκείνων που προέρχονται από τρίτες χώρες. Η «ελεύθερη κυκλοφορία» και η έννοια της ίσης μεταχείρισης αποτελούν τον πυρήνα της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά οι οδηγίες της ΕΕ έχουν θέσει όρους για τους μετανάστες πολίτες της ΕΕ προκειμένου να μην γίνονται «βάρος» για τη χώρα υποδοχής.

Η τρέχουσα συζήτηση για το δικαίωμα των μεταναστών στην κοινωνική προστασία σε όλη την ΕΕ σχετίζεται με την αλληλεγγύη και τον επαναπροσδιορισμό των συνόρων σε μια ευρωπαϊκή κοινωνική κοινότητα. Το σχέδιο της νομισματικής ένωσης, χωρίς ένα αντιστάθμισμα δημοσιονομικής ένωσης και δημοσιονομικής αλληλεγγύης, ανέδειξε τον εύθραυστο χαρακτήρα μιας

ένωσης χωρών με διαφορετικές οικονομικές δομές γύρω από ένα ενιαίο νόμισμα με τη συνεχιζόμενη κρίση στην Ελλάδα να είναι μόνο ένα παράδειγμα τέτοιων αντιφάσεων. Η δημοσιονομική αλληλεγγύη για την παροχή υποστήριξης στους πολίτες της ΕΕ που μεταναστεύουν θα βοηθήσει την ΕΕ να ξεπεράσει την τρέχουσα κρίση της. Μια Ευρώπη της αλληλεγγύης (αντί για μια Ευρώπη της λιτότητας) αποτελεί καλύτερο θεμέλιο για να απλώσει το χέρι στους εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους που προσπαθούν να ξεφύγουν από πολέμους στη Μέση Ανατολή και την Αφρική χωρίς να εντείνει μια αντιμεταναστευτική, λαϊκιστική στάση. Η ΕΕ οφείλει να διατηρήσει την αρχή της «ελεύθερης κυκλοφορίας», από τη στιγμή που είναι ίσως το μόνο πεδίο από το οποίο οι άνθρωποι της Ευρώπης επηρεάζονται άμεσα και μέσω του οποίου βιώνουν την πολιτισμική ποικιλομορφία και την «ιθαγένεια» της Ευρώπης και ευτυχώς είναι ένα ολοκληρωμένο και χωρίς αποκλεισμούς πεδίο.

4. Ανεργία των νέων στην ΕΕ

Παρ' όλο που η κοινωνική κρίση στην ΕΕ είναι γενικευμένη, επηρεάζοντας όλες τις μορφές κοινωνικής πρόνοιας και όλες τις πτυχές των εργασιακών σχέσεων, αυτό το χρόνο το Υπόμνημα δίνει έμφαση στην ανεργία των νέων, από τη στιγμή που είναι ένα από τα πιο σοβαρά προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει η ΕΕ και ένα πρόβλημα το οποίο αποκαλύπτει σαφώς την αποτυχία των ελίτ της ΕΕ να διασφαλίσουν το μέλλον της Ένωσης. Παρά το γεγονός ότι η ανεργία των νέων έχει αυξηθεί σε όλη την ΕΕ με μόνη εξαίρεση την περίπτωση της Γερμανίας, το πρόβλημα είναι πιο σοβαρό σε εκείνες τις χώρες που υπόκεινται στις δεσμεύσεις απέναντι στην τρόικα. Η ραγδαία αύξηση των δεικτών NEET (Νέοι εκτός «Εκπαίδευσης, Απασχόλησης ή Κατάρτισης») δείχνει ότι εκτός από τους ανέργους υπάρχουν εκατομμύρια οικονομικά ανενεργών νέων ανθρώπων με ελάχιστη ή καμιά σχέση με τον κόσμο της εργασίας και ότι το πρόβλημα είναι ακόμα πιο οξυμένο για την ηλικιακή ομάδα των 25-34 ετών απ' ό,τι για την ηλικιακή ομάδα 16-24 ετών. Η καθιέρωση του μέτρου εγγύησης της απασχόλησης για τους νέους και τις νέες κάτω των 25 ετών από την προηγούμενη Ευρωπαϊκή Επιτροπή ήταν μια θετική – αν και αρκετά περιορισμένη – πρωτοβουλία κοινωνικής πολιτικής της ΕΕ, αλλά η χρηματοδότηση είναι εντελώς ανεπαρκής για τις χώρες που πλήττονται περισσότερο. Αυτό που χρειάζεται τόσο στην περίπτωση της ανεργίας των νέων, όσο και στο συνολικό πεδίο της κοινωνικής πολιτικής είναι μια αντιστροφή των προτεραιοτήτων βασισμένη στα κοινωνικά δικαιώματα που υποτάσσει τον ανταγωνισμό και τους κανόνες των δημόσιων οικονομικών σε κοινωνικούς στόχους.

5. Η πρόκληση της TTIP (Transatlantic Trade and Investment Partnership) και η Ανατολική Εταιρική Σχέση

Η TTIP (Διατλαντική Εταιρική Σχέση Εμπορίου και Επενδύσεων) δεν αφορά ουσιαστικά στο εμπόριο, αλλά σε κανονισμούς που σχετίζονται με κοινωνικές επιλογές και συλλογικές προτιμήσεις. Πρόκειται να επηρεάσει το σύστημα κανονισμών σε όλα τα επίπεδα και θα προσφέρει ειδικά προνόμια στους ξένους επενδυτές μέσω του Συστήματος Επίλυσης Διαφορών Επενδυτή – Κράτους (ISDS). Ο αντιδημοκρατικός τρόπος με τον οποίο γίνεται η διαπραγμάτευση, συμπεριλαμβανομένης της προνομιακής πρόσβασης σε ειδικά συμφέροντα και της έλλειψης διαφάνειας, έχει προκαλέσει έντονες αντιδράσεις. Η απάντηση της Επιτροπής ήταν μια πρόταση περιορισμένης διαφάνειας με ένα εκ πρώτης όψης αναθεωρημένο ISDS που στην πραγματικότητα δεν αντιμετωπίζει τον πυρήνα των προβλημάτων και με ένα νέο έγγραφο εμπορικής πολιτικής που υπόσχεται νέες αξίες, αλλά του οποίου το κύριο μέλημα είναι να επεκτείνει περαιτέρω την προσέγγιση της «συμμαχίας των προθύμων» των πλούσιων χωρών επιβάλλοντας την περαιτέρω φιλελευθεροποίηση και την απορρύθμιση. Σε συνδυασμό με τη δέσμη μέτρων για τη βελτίωση της νομοθετικής πρακτικής του 2015, η TTIP θα καθυστερεί, μπλοκάρει ή μεροληπτεί υπέρ ή κατά διαφόρων κανονισμών, πριν αυτοί φτάσουν στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο. Η προσέγγιση αυτή σχετίζεται με τα κόστη των επιχειρήσεων, παρά με τα οφέλη των κανονισμών, τα οποία μπορεί να είναι πολλαπλάσια. Η CETA (εμπορική συμφωνία μεταξύ της ΕΕ και του Καναδά) προχωράει ακόμα περισσότερο σε σχέση με την TTIP σε βασικούς τομείς και δεν πρέπει να επικυρωθεί.

Το «κλείδωμα» της ιδιωτικοποίησης δημόσιων υπηρεσιών και η απαγόρευση δημόσιων προμηθειών για τοπική ανάπτυξη είναι μεταξύ των πολλών καταστροφικών χαρακτηριστικών και των δυο συμφωνιών. Η TTIP θα μπορούσε να επιφέρει ένα μοιραίο πλήγμα στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση με τη διάχυση της ενιαίας αγοράς σε μια διατλαντική αγορά και με την προοπτική της εμβάθυνσης της ευρωπαϊκής οικονομικής ολοκλήρωσης να τίθεται μονίμως υπό αμφισβήτηση. Αντίθετα, η προτεινόμενη εναλλακτική προσέγγιση για την εμπορική πολιτική της ΕΕ θα έχει θετική συμβολή τόσο για το κοινωνικό μοντέλο της ΕΕ, όσο και για μια διεθνή οικονομική τάξη βασισμένη στον αμοιβαίο σεβασμό και τη συνεργασία. Αντιστοίχως, προτείνεται και μια εναλλακτική «ορθών κανονιστικών πρακτικών». Η Ανατολική Εταιρική Σχέση οδηγεί στη διεύρυνση των ασύμμετρων σχέσεων με την ΕΕ, στην αποβιομηχανοποίηση των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης και στην ενίσχυση των διαιρέσεων εντός της Ευρώπης και της ΕΕ. Οι συμφωνίες σύνδεσης μπορούν μόνο πλήξουν ευθέως τη Ρωσία, πυροδοτώντας αντιδράσεις με απρόβλεπτες συνέπειες. Μια εναλλακτική Ανατολική Εταιρική Σχέση χρειάζεται επειγόντως, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην κοινωνικά και οικολογικά βιώσιμη ανάπτυξη και δημιουργώντας ταυτόχρονα ισχυρές περιφερειακές δυναμικές.

The full text of the EuroMemorandum draws on discussions and papers presented at the 21st Workshop on Alternative Economic Policy in Europe, organised by the EuroMemo Group, from 24-26 September 2015 in Roskilde, Denmark.

For more information on the EuroMemo Group, please contact us or look up our web site at:

www.euromemo.eu